

Zapatista Topraklarından...

Zapatista topraklarında benim tanık olduğum şey sabırla, inatla, kararlılıkla ve müthiş bir mizah ile “başka bir dünya”nın inşa olduğu. Orada dünyanın en uzak noktasına kadar ortak amaçlar için verilen mücadeleler dikkatle izleniyor ve dayanışma ağları örgütleniyor – Özgül Saki

“Mütevazı Bir Önerimiz Var; Başka Bir Dünya Yaratmak”

Comandante Ramona

“Duyulmak için sessizce yürüyen”, “Görölmek için yüzlerini maske ile örten” Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN), tam yirmi beş yıl önce Meksika hükümeti tarafından imzalanan “Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması”nın (NAFTA) yürürlüğe girdiği tarih olan 1 Ocak 1994’te, Lacandon Ormanları’ndan “Birinci Sesleniş” ile silahlı ayaklanmayı başlattıklarını ilan etti. “Şikâyet etme, mücadeleye koyul” diyen yaklaşık beş bin isyancı, Chiapas eyaletindeki, büyük oranda yerli halkların yaşadığı, Ocosingo, Las Margaritas, Huixtan, Oxchuc, Rancho Neuvo, Altamirano ve Chanal’daki topraklara el koydular.

Meksika Ordusu ile EZLN arasında on iki gün süren çatışmalarının ardından, başkent Mexico’da hükümete ateşkes yapması ve barış masasına oturması çağrısı ile dev bir protesto eylemi düzenlendi. Bu çağrının ardından iki yıl sürecek barış görüşmeleri başladı ve 1996’da yerli halklara kısmi özerklik tanıyan San Andres Antlaşması kabul edildi. Ancak Meksika hükümeti, bugüne kadar bu antlaşmanın yasalarla güvence altına alınması yönünde bir adım atmadığı gibi Zapatista topraklarına olan saldırılarını, bazen doğrudan ordu ile çoğu zaman paramiliter güçler aracılığıyla devam ettirdi.

Meksika hükümeti ile görüşmelerden bir sonuç alamayan Zapatistalar bir süre sonra hükümet ile olan ilişkilerini tamamen kestiler ve tüm güçleri ile özerk yönetimlerini inşa etmeye başladılar. Meksika yerli halklarının 520 yıldır sürdürdüğü mücadelenin sorumluluğu, gücü ve kararlılığı ile direnmeye devam eden Zapatistalar, başka bir dünyanın mümkün olduğunu da tüm dünya kamuoyuna gösteriyorlar.

Bugün Chiapas eyaletinde, Caracol adı verilen beş bölgesel yönetim, 38 özerk belediye ve 80 köyden oluşan, tüm kararların topluluğun 12 yaşından büyük tüm üyelerinin katılımıyla alındığı, rotasyonun titizlikle uygulandığı, tüm düzeylerde kadınların eşit katılımının sağlandığı komünal bir yaşam sürüyor. Zapatistalar başka topraklarda sürdürölen özgürlük mücadelelerine ilham kaynağı olmaya da devam ediyorlar.

Zapatista topraklarında 10 ay

90'lı yıllardan itibaren uzaktan da olsa izlemeye gayret ettiğim Zapatista Devrimi'ni, bizzat onların topraklarında yaşayarak görme, yaşama tanıklık etme, Zapatistalı kadınların verdiği mücadelenin kazanımlarından feyz alma isteği ile Meksika'ya gittim. Orada kaldığım on ayın büyük bölümünü Zapatista Özerk Bölgesi'nde ve San Cristobal'de geçirdim. Zapatistalar tarafından örgütlenen üç farklı uluslararası toplantıya katılma şansım oldu. Bunlardan biri Zapatistalı kadınların çağrısıyla farklı ülkelerden gelen binlerce kadının katıldığı, 8 Mart'ta başlayan ve dört gün süren "1. Uluslararası Mücadele Eden Kadınlar Buluşması"ydı. Dağların arasında müzik, dans ve direniş ile harmanlanan bu muhteşem 8 Mart buluşmasını ayrı bir yazıda anlatmak istiyorum.

Chiapas'ta zamanımı mümkün olduğunca özerk bölgede, gündelik yaşamın içinde, köylerde geçirmeye çalıştım. Zapatista Özerk Bölgesi'nde uzun süre kalabilmeniz için bazı zorunlulukları yerine getirmeniz isteniyor. Hem kendi ülkenizden hem de Meksika'dan Zapatista dostu bir organizasyondan güvence mektubu almanız gerekli. Ben üyesi olduğum Eğitim-Sen'den ve San Cristobal'deki insan hakları örgütü FRAYBA'dan gerekli belgeleri aldıktan sonra "Uluslararası İnsan Hakları Gözlemcisi" olarak iki haftalık periyotlarla değişik bölgelerde kalmaya başladım.

Chiapas'ta özerk bölgelerin tamamının Zapatista bölgesi olmadığını öğrenmek oldukça şaşırtıcı oldu. Zapatista bölgesi olmayan diğer özerk yönetimlerde de büyük oranda Zapatista yönetimlerinde olanlarla benzer ilkeler geçerli. Çalışma düzeni, eğitim, sağlık, adalet sistemi yerli halkların öz yaşamlarından süzülen değerlerle bugünün ihtiyaçlarının harmanlanmasından oluşturulmuş. Zapatista olsun olmasın özerk bölgelerin tümünde kararlara kolektif katılım esas, yine her iki bölgede Meksika hükümetinden destek almak kesinlikle topluluk dışına atılma nedeni. Tüm özerk yönetimler dayanışma ve işbirliği içindeler. Ancak Zapatista olmayan özerk yönetimlerde karar mekanizmalarında neredeyse hiç kadın yok. İki özerk bölge arasında bir diğer fark ise alkol yasağı. Zapatista bölgesinde alkollü içkilerin tümü 1992 yılında kadınların isteği ve ısrarı ile yasaklanmış. Özellikle erkekler tarafından yasağın kaldırılması yönünde zaman zaman girişimler olsa da hemen hepsi kadınların direnişi ile sonuçsuz kalmış.

"Burada iktidar halkındır"

Zapatista bölgesine adım attığınızda sizi "Bundan Böyle İsyancı Zapatista Topraklarındasınız. Burada İktidar Halkındır. Yönetim Ona İtaat Eder" yazısı karşılıyor. Caracol'lardaki neredeyse tüm duvarlar Zapatista devrimini, ilkelerini anlatan yazılar ve resimlerle kaplanmış. Bu resimlerde Zapatista mücadelesinin sembolü olan salyangoz figürleri hemen dikkatinizi çekiyor. Salyangozun İspanyolca karşılığı Caracol. Caracol'un neden sembol olduğuna gelince; her şeyden önce salyangoz sırtında taşıdığı kabuğu ile kendi kendine yetiyor ama antenleri ile algıları dış dünyaya hep açık, hiç acele etmiyor ama daima ileriye gidiyor ve en önemlisi ilerlerken iz bırakıyor. Gerçekten bir süre sonra siz de özerk bölgenin yaşamıyla inanılmaz uyumlu bir sembol olduğunuzu anlıyorsunuz.

Kolektif üretim ve kolektif mülkiyetin esas olduğu, dayanışma ekonomisine dayanan bir toplum Zapatistalar. Yaşam felsefelerinin, direniş pratiklerinin temellendiği,

beslendiği ilkeler onların deyimleriyle 520 yıllık bir mücadelenin içinden süzülüp gelen değerlerden oluşuyor. Yerli dilinde çok katmanlı anlamları içinde barındıran kavramlar ile açıklanıyor bu değerler.

Pak K'aK'al kavramı Maya dilinde günün, güneşin devinimi, dönüşümü anlamına geliyor. Bedensel emek ile zihinsel emek arasında hiçbir ayrımın bulunmadığı ve zamanı örgütleyen bizzat üretimi gerçekleştirdiği, doğanın ritmi ile yaşamın ritminin uyumunu önemseyen olabildiğince yatay ilişkilere dayanan bir yaşam biçimini ifade ediyor.

Bu sistemde topluluğun tüm üyeleri belli zaman aralıklarında rotasyona bağlı olarak sorumluluk alıyorlar. Sorumluluk alanlara herhangi bir maaş ödenmiyor, sadece yönetsel görev aldıkları süre boyunca topluluğun diğer üyeleri görev alan kişinin geçimini sağlayacak faaliyetleri üstleniyor. Hangi düzeyde olursa olsun sorumluluk alacaklar seçimle, oylama ile değil gönüllülük esasına göre, kolektif olarak belirleniyor. Sadece yönetim düzeyinde olan sorumluluklar için değil o gün, o hafta kim tarlada, kim evde, kim okulda ya da hastane de çalışacak yine kolektif olarak belirleniyor.

Maya dilinde bilmek, öğrenmek, kavramak, uygulamak anlamlarını içinde barındıran *Chan* kavramı ise akıl ve kalbin birbirinden ayrılmadığı, kendi yaşamlarının yeniden üretimi demek olan eğitim anlayışını ifade ediyor. Bu topraklarda eğitimin amacı özgür olmak, özgürleşmek için öğrenmek.

Devrimden önce, tartışan düşünen değil sadece söylenileni yerine getiren bireylerin yaratıldığı, sorunların çözümünün tanrıya, babaya, patrona, başkana havale edildiği bir eğitim anlayışının hâkim olduğunu belirten Zapatistalar, şimdi kendi sorunlarını ele alan, tartışan, kolektif çözümler üreten, toplumsal ihtiyaçlar ile eğitimin birbirinden kopartılmadığı, doğanın ve yaşamın akışıyla uyumlu bambaşka bir anlayışla yürütüyorlar eğitim, öğretim sistemlerini.

Adalet sistemini anlatan kavram onarmak, tamamlamak anlamlarını taşıyan *Chapanel*. Amacının cezalandırma, intikam alma değil onarma, topluluğa tekrar kazandırma olan bir sistem. Ayrıntılandırılmış bir suç ve ceza yasaları yok, genel ilkeler doğrultusunda kolektif olarak karar alınıyor. Zapatista bölgesinde cezaevi bulunmuyor.

Bir bütün olarak özerk bölgede uygulanan sistemin yerli halkların yüzyıllardır sürdürdükleri yaşam pratiklerine, toplumsal değerlere sıkı sıkıya bağlı olduğunu söylemek mümkün. Tek bir şey hariç: Kadınların toplumsal konumu. Yerli halkların kendi kültüründen radikal bir kopuşu ifade ediyor Zapatistalı kadınların yaşamı. Bir anlamda Zapatista mücadelesine devrim niteliği kazandıran en önemli faktör bu radikal kopuş. Köylerde kaldığımız süre boyunca isyandan önce ve isyandan sonra değişen yaşamlar üzerine yaptığımız sohbetlerde Zapatistalı kadınlar devrimin 1 Ocak 1994'te değil 1993 yılı Mart ayında "Devrimci Kadın Yasası" nın[1] kabul edilmesiyle başladığını belirtiyorlar. Silahlı ayaklanma sırasında San Cristobal'in işgalini yönetenin *Comandante Ramona* olması ise başka bir gurur kaynağı. Meksika hükümeti ile barış masasına Zapatistaları temsilen oturan yine *Comandante Ramona*. Yine de yapılacak daha çok şeyin olduğu, mücadelenin devam ettiği sürekli vurgulanıyor. Ev içindeki cinsiyetçi işbölümünün tamamen parçalanması için ise daha uzun bir süre gerektiği sıklıkla ifade edilenler arasında.

Zapatistalar Meksika siyasetinin neresinde?

Katıldığım çeşitli toplantılarda sol ve sosyalist çevrelerden Zapatistalara getirilen en önemli eleştiri Meksika'nın tümünü ilgilendiren siyasal sorunlarla ilgilenmedikleri sadece yerli halkların hakları ile sınırlı bir mücadele pratiğine sıkıştıkları yönündeydi. Özellikle bu yıl Haziran ayında yapılan seçimler hariç Zapatistaların hiçbir seçimde aday göstermemiş olması, hiçbir siyasi partiyi desteklememiş olması ve seçimle ilgili hiçbir platforma dahil olmamaları bu eleştirilere dayanak yapıyordu. Ancak Zapatistalar ile ittifak içinde olan muhalif hareketler, paramiliterler tarafından katledilen *Galeano* anısına *Subcomandante Marcos*'un Mayıs 2014 ten itibaren *Comandante Galeano* adını almasını, bu politikalarda bir değişime gidileceğinin işareti olarak da yorumluyorlardı. İki yıl sonra, Ekim 2016'da beşinci kez toplanan Ulusal Yerli Kongresi'nde (CNI), Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu yapılacak başkanlık seçiminde yerli bir adayı destekleyeceğini açıkladı. Hemen sonrasında ise beş yüzü aşkın yerli topluluğunun katılımıyla Yerli Hükümet Konseyi (CIG) toplantısı yapıldı. Yerli halkların sağlık hakkına ulaşması için uzun yıllardır mücadele veren María de Jesús Patricio Martínez'i (*Marichuy*) bu toplantıda Yerli Hükümet Konseyi Sözcüsü olarak belirlendi. Kısa bir süre sonra da *Marichuy* başkanlığa aday gösterildi.

Seçimlerden hemen önce *Marichuy*'u destekleyen tüm örgütlerin ve kişilerin katılımıyla beş gün süren bir değerlendirme toplantısı yapıldı. Bu toplantıdan benim edindiğim izlenim Zapatistalara getirilen kapalılık eleştirilerinin hafiflediği yönünde. Ancak seçimlere katılmanın aslında bir hata olduğunu belirtenler de yok değildi.

Bilindiği gibi haziran ayında yapılan seçimlerde oyların büyük çoğunluğunu alan sol ittifak partisinin (MORENA) adayı Andres Manuel Lopez Obrador, Meksika'nın yeni devlet başkanı oldu. *Marichuy* ise başkan aday olmak için gerekli olan 866.593 imza toplanamadığı için seçimlere katılamadı. *Marichuy*'u destekleyenlere, onun aday olamadığı koşullarda yetmiş yıllık sağ iktidarın devrilebilmesi için Obrador'u desteklemeleri çağrılarını yapılmaya başlandı. Zapatistalar ise Obrador'un da diğer düzen partilerinden farklı hiçbir politikasının olamayacağını bu nedenle 1 Temmuz 2018 başkanlık seçiminde kesinlikle hiçbir adayı desteklemeyeceklerini açık bir şekilde ifade ettiler.

Başkanlık uçağını satışa çıkaran, başkanlık sarayını halkın kullanımına açan, yolsuzluk ve yoksullukla mücadelenin temel politikası olacağını söyleyen Obrador'un seçilmesi birçok ülkede sol çevreler tarafından heyecanla karşılandı. Ancak yeni yönetimin ilk büyük projesi olan "Tren Maya" Zapatista topraklarına yeni saldırıların habercisi oldu.

Zapatista devriminin 25. yılı nedeniyle yaptığı konuşmada *Subcomandante Insurgente Moises* "Tren Maya" projesine asla izin vermeyeceklerini söyleyerek dayanışma çağrısı yaptı. Hemen ardından da Mumia Abu-Jamal, Immanuel Wallerstein, Giorgio Agamben, Silvia Federici gibi isimlerin de imzacısı olduğu bir metin yayınlanarak, yerli halkların topraklarının mega projelerle yıkımına karşı Zapatista direnişi ile dayanışma kampanyası başlatıldı. Belki bizler de buradan Zapatistaların bu çağrısına ses verebiliriz.

On ay sonunda, Zapatista topraklarında benim tanık olduğum Şey sabırla, inatla, kararlılıkla ve müthiş bir mizah ile “başka bir dünya”nın inşa olduğu. Orada dünyanın en uzak noktasına kadar ortak amaçlar için verilen mücadeleler dikkatle izleniyor ve dayanışma ağları örgütleniyor. Zapatistaların dediği gibi:

“*La Lucha Sigue!*”[2]

[2] Mücadeleye Devam!

www.CEPKUP.com